

Veel grote vogels reduceren hun energieverbruik door niet zelf actief te vliegen maar cirkelend op te stijgen in thermiek en dan omlaag te zweven in de gewenste trekrichting. Op Noordhout is dat prachtig te zien bij roofvogels, een van de eerste redenen om juist daar de trek te gaan observeren. Bij de bekendste plaatsen voor het waarnemen van trek, Falsterbo in Zweden, de Straat van Gibraltar, de Bosporus, passeren elke herfst duizenden van deze thermiektrekkers. Dat zijn per definitie dagtrekkers, die vaak pas goed beginnen als de trek van de zelfstandig vliegende vogeltjes begint af te nemen.

Vogeltrek is een natuurverschijnsel dat ons blijft boeien. Als de trektijd aanbreekt, móeten we gewoon gaan kijken. Wat is het dat ons te pakken heeft gekregen? Natuurlijk, de toegenomen kennis van de trek onthult telkens nieuwe interessante verbanden. Maar misschien net zo boeiend is het kleine kijkje op een vlucht waarvan we begin en eind niet kennen. Onze fantasie trekt mee naar de verre bestemming van de tocht. De grote reis is een symbool van de altijd doorgaande wisseling van de seizoenen en van de mogelijkheden die dat biedt voor steeds nieuwe belevenissen in de natuur.

Literatuur

- Berthold, Peter. The control of migration in European warblers. Acta Congr. Int. Orn. 19: 215-249, 1988.
- Black, J.E. Determination of the height of nocturnal passerine migrants from their call notes using an array of four acoustic microphones at St Catharines, Ontario, Canada, in the fall of 1995. Brock University, Physics Department, PR-1996-1, 1996.
- Buurma, Luit S. Long-range surveillance radars as indicators of bird number aloft. Israel Journal of Zoology 41: 221-236, 1995.
- Hochbaum, H. Albert. Travels and traditions of waterfowl. Univ. of Minnesota Press, Minneapolis (eerste druk in 1955), 1967.
- Perdeck, A.C. Two types of orientation in migrating starlings, *Sturnus vulgaris* L., and chaffinches, *Fringilla coelebs* L., as revealed by displacement experiments. Ardea 46 :1-37, 1958.
- Thijssse, Jac. P. Herfst. Verkade Album, Zaandam, 1910.
- Tinbergen, L. Vogels onderweg. Vogeltrek over Nederland in samenhang met landschap, weer en wind. Scheltema & Holkema, Amsterdam, 1949.

TWINTIG JAAR TREKTELLEN

Herman van den Bijtel

In het najaar van 1979 gingen leden van de afdeling Doorn/Driebergen op zoek naar één of twee geschikte locaties om (roofvogel)trek waar te nemen. De eerste was al gauw gevonden. Dat werd de trans van het voormalig Groot-Seminarie Rijsenburg, waar je vanaf de omloop van de toren, op zo'n 25 meter hoogte, een prachtig uitzicht had over de omringende bossen. Bovendien bevond je je daar op gelijke hoogte met de toen nog schaarse appelvinken die baltsten en foerageerden in de toppen van de beuken naast het gebouw.

De klim naar de toren was ook niet geheel van avontuur gespeend. Om er te komen, moest je door het leegstaande en in staat van verval verkerende gebouw, waarvan ons door de gemeente Driebergen een sleutel ter beschikking was gesteld. Via een imposant trappenhuis kwam je op de zolder en vandaar via een gammele houten trap in de toren. Tussen gemummificeerde en levende tamme duiven door en over een dikke laag tot stof vergane duivenmest kwam je dan via een open venster op de trans.

Hoewel deze telpost zonder meer zijn charmes had – je bevond je op boomkroon-niveau, met tegenwind trokken de vogels op ooghoogte of onder je langs en in de ochtend- en avondschemer vlogen er vaak verschillende grootoor- en dwergvleermuizen om je hoofd – had de post ook een duidelijk nadeel: bij lage trek zag je de vogels vaak niet aankomen omdat ze, doordat je er van bovenaf opkeek, weg vielen tegen de donkere achtergrond van het bos. Hierom en omdat die andere telpost steeds meer aandacht en mankracht vroeg, werd er na het najaar van 1980 niet meer op de trans geteld.

De “ontdekking” van telpost Noordhout

Bij het vinden van die andere telpost speelde de telpost Trans Seminarie overigens wel een belangrijke rol. Tijdens de tellingen op de trans bleek dat er ten oosten van de bebouwde kom van Driebergen opvallend veel roofvogels voorbij trokken. Dit werd, zo meenden we toen, vermoedelijk veroorzaakt door de aanwezigheid van enkele grotere open terreinen op de zuidflank van de Heuvelrug, die bij zonnig weer fors opwarmden en waar dus al snel thermiek ontstond. Daarom werd er vooral in het Heuvelruggebied ten oosten en noordoosten van Driebergen naar een geschikt telpunt op de grond gezocht.

De telpost op het landgoed Noordhout werd uiteindelijk toch nog min of meer bij toeval gevonden. Het landgoed was bij de leden van de afdeling Doorn/Driebergen goed bekend, omdat er regelmatig excursies naar dit vogelrijke gebied werden georganiseerd. Er broedden in die tijd onder andere havik en sperwer – toen nog behoorlijk zeldzame soorten – wespandief, boomvalk, houtsnip, nachtzwaluw en draaihals, en tijdens de omvangrijke kruisbekkeninvasie in 1978 verbleven er

tussen de duizenden kruisbekken enkele witbandkruisbekken. De "ontdekking" van telpost Noordhout werd ook gedaan tijdens zo'n excursie. Tijdens een wandeling rond de grote akker omstreeks half september passeerden er in het tijdsbestek van een uur enkele bruine kiekendieven, een smelleken, een slechtvalk en een paar buizerds. Dat deze waarnemingen de aanleiding vormden voor het opzetten van een telpost waar twintig jaar en 25.000 teluren later nog steeds zou worden geteld, konden de excursiedeelnemers van toen natuurlijk onmogelijk weten.

Alle begin is moeilijk

Na nog een aantal proeffellingen in het najaar van 1979 en het voorjaar van 1980 werd in augustus van dat jaar met het "echte" werk begonnen. Hoe dat was, is in deze tijd van draagbare cd-spelers en multimedia moeilijk voor te stellen. Hoewel niet de antieke oudheid was het toen toch een heel andere tijd. Goede beschrijvingen van en langspeelplaten (!) of cassettebanden met trekroepjes waren er eigenlijk niet (is nu trouwens nog zoeken) en een gids met determinatiekenmerken van vliegende zangvogels was er al evenmin. We waren dus in hoge mate aangewezen op elkaars kennis, die in het begin overigens vaak tekort schoot. Zo vaak zelfs dat het begrip en ontzag voor de echte pioniers van de ornithologie die met ganzenroer en primitieve verrekijker het veld introkken, met iedere teldag toenam. Maar naarmate het seizoen vorderde, kregen we de slag steeds beter te pakken, al duurde het nog wel enige jaren voordat zeldzamer soorten als duinpieper, grote gele kwikstaart en ijsgors met hetzelfde gemak als nu uit de langsvliegende horden werden gefilterd.

De tellers van het allereerste uur waren Hugo van de Baan, Sjeff ten Berge, Herman van den Bijtel, Wim Bomhof, Herman Gombert, Bart en Jeroen Kuipers, Willem Legemaat, Guido de Moed, Hans Mulder, Kees Rodenburg, Richard-Jan Roks, Ruud Rook, Arend Vermaat en Ard Wagenaar.

Niet alleen de trekvogels bezorgden ons hoofdbrekens. De telmethodiek en de wijze van noteren waren ook grote onbekende. Aanvankelijk was het de bedoeling om alleen trekkende roofvogels te tellen, maar omdat die op de meeste dagen schaars waren en omdat we toevallig toch buiten waren, werd al gauw besloten de andere soorten ook te tellen. De aanvankelijke gerichtheid op vogels heeft zijn invloed gehad op de manier van tellen, de telmethodiek. Trekkende roofvogels werden (en worden) actief met de verrekijker opgezocht, zowel voor als boven ons. Hierbij pikte je natuurlijk zo nu en dan groepjes andere vogels op. Voor zover ze gedetermineerd konden worden, werden ze meegeteld. Het overgrote deel van de getelde vogels vliegt echter over de akker waaraan de telpost ligt. Alleen van grote vogels en soorten die in grote groepen vliegen, wordt een aanzienlijk deel op grote afstand waargenomen. Om in telposttermen te blijven: "groepje grauwe ganzen boven vliegveld Soesterberg naar het zuidzuidwesten".

De eerste paar tellingen werden de niet-roofvogels per dag geturfd en werden er van de trekrichting helemaal geen gegevens genoteerd. Al snel gingen we over op het noteren van de groepen per uur en werd per groep ook de trekrichting opgeschreven. Om de trek over de dag in nog wat groter detail te kunnen beschrijven, werd later in het seizoen besloten om de trek tijdens de eerste drie uren van de dag per kwartier te noteren. Van de trekkende roofvogels werden (en worden) van het begin af aan de richting, het aantal per groep en de tijd van doorkomst opgeschreven.

Een van de belangrijkste voorwaarden voor de wijze van noteren was, dat die zo bondig mogelijk moest zijn, want in de tijd dat je opschrijft, kun je niet naar de lucht kijken. Vooral als je alleen op de telpost staat en het is druk, kun je daardoor nogal wat missen. Daarom is er aan het begin voortdurend geschaafd aan de manier van noteren en ontstond geleidelijk het bij Noordhottellers bekende "slaapsysteem" (genoemd naar het (esculaap)slangvormige teken dat werd gebruikt om de tijd te markeren).

Al met al waren die eerste jaren heel leerzaam, ook al waren de frustraties soms groot.

Handwritten notes on lined paper, showing bird counts and species names with various symbols and numbers. The notes are organized into sections with small squares and circles next to the species names.

2° Groepje per 4(zw)|3(wzw)|3(zw)|5(zw)|5(zw)|1(wzw)|1(w)|9(zw)|6(zw)|3(wzw)|5(zw)|
 4(zw)|5(zw)|2(zw)|1(w)|8(wzw)|1(wzw)|2(wzw)|6(wzw)|4(zw)|3(zw)|1(zw)|3(wzw)|5(wzw)|
 3(zw)|1(wzw)|1(w)|2(zw)|4(zw)|5(zw)|4(zw)|3(zw)|4(zw)|3(zw)|2(zw)|4(wzw)|2(zw)|1(zw)|6
 81 82 83
 x Merel 4(zw)|1(zw)|1(Nw)|1(Nw)|1(w)|1(zw)|1(zw)|2(zw)|1(w)|1(wzw)|1(wzw)|2(zw)|2(zw)|
 81 82 83
 1 Speeuw 3(zw)|1(0)|2(0)|1(w)|2(0)|1(0)|4(zw)|6(Nw)|2(zw)|1(0)|1(zw)|10(zw)|
 91 92 93
 160 (NO)|4(zw)|4(w)|14(zw)|2(z)|20(zw)|3(0)|1(zw)|50(0)|1(zw)|3(w)|2(z)|1(0)|
 1(0)|2(0)|8(0)|3(NO)|5(w)|1(w)|30(LNO)|70(0)|4(zw)|2(zw)|26(0)|
 81
 3 Vink 6(zw)|1(zw)|3(wzw)|1(0NO)|6(z)|1(zw)|1(w)|5(zw)|9(wzw)|1(zw)|5(zw)|2(zw)|2(zw)|
 82 83
 1(wzw)|3(zw)|1(zw)|3(zw)|5(wzw)|1(zw)|4(zw)|1(w)|4(zw)|1(w)|3(zw)|4(zw)|2(zw)|
 11(zw)|3(zw)|9(zw)|2(zw)|3(zw)|3(zw)|3(zw)|6(wzw)|24(wzw)|4(zw)|2(zw)|9(zw)|4(zw)|
 Kriek 32(w)|32
 2 Zanglijster 2(0)|3(zw)|1(zw)|1(w)|1(w)|1(zw)|1(zw)|1(Nw)|5(zw)|1(0NO)|5(zw)|1(zw)|21
 83 9
 3(w)|2(0)|1(N)|1(zw)|1(zw)|4(zw)|1(zw)|4(wzw)|1(zw)|1(zw)|1(0)|1(zw)|2(zw)|1(zw)|
 82
 Goudman 1(zw)|1

Al dat schrijven heeft geresulteerd in twee metalen kisten vol schrijfblokjes met waarnemingen. Jeroen Kuipers heeft jarenlang de rol van opperschrijver van de telpost op zich genomen. Niet alleen heeft hij een prachtig, zeer goed leesbaar handschrift, maar bovendien slaagde hij erin om zelfs op de drukste dagen – als andere schrijvers vaak in paniek raakten en vergaten wat ze moesten opschrijven – het hoofd koel te houden. Tegenwoordig worden de waarnemingen op de meeste dagen ingesproken in een dictafoon en vervolgens in de winter ingevoerd in de computer.

De omgeving van de telpost

Volgens sommigen ligt de telpost op een van de mooiste plekjes van de Utrechtse Heuvelrug: aan de rand van een licht glooiende akker te midden van naald- en loofbossen, bovenop de kam van de Heuvelrug met een weids uitzicht naar het westen, noordwesten en noorden.

Op en rond de telpost is in twintig jaar wel het een en ander veranderd en in zekere zin is het er alleen maar mooier op geworden. Bij het begin van de tellingen werd er op de grote akker nog maïs geteeld, maar sinds 1982 worden er hoofdzakelijk winter- en zomergranen verbouwd. Deze verandering heeft ook zijn weerslag gehad op de vogels. In de maïs die pas in oktober geoogst werd, pleisterden en sliepen vaak tientallen kleine zangvogels, zoals fitissen, tjiftjaffen, zwartkoppen, vliegenvangers en roodstaarten. Bovendien werd de maïs elk najaar door enkele honderden boeren- en huiszwaluwen gebruikt als slaappleaats en in het voorjaar broedden er enkele paartjes kieviten en een paartje scholeksters.

Herman van den Bijtel

De granen worden meestal al in augustus geoogst en als de najaarstrek goed op gang begint te komen, is het graan eraf en de akker begroeid met een lage vegetatie van gekiemd oogstafval en akkeronkruiden, waaronder betrekkelijke zeldzaamheden als korensla, korenbloem en bleekgele hennepnetel. Dit blijkt een heel geschikt milieu te zijn voor paapjes, tapuiten, roodborsttapuiten, boom- en graspiepers, boom- en veldleeuweriken, gele en witte kwikstaarten, die even de trek onderbreken om te rusten of een hapje te nuttigen. Regelmatig komt er een bruine kiekendief, of later in het jaar, een blauwe op muizen jagen. In augustus en september foerageren er soms duizenden houtduiven en tientallen holenduiven op de aren die aan de gulzige griepers van de combine zijn ontsnapt. Bovendien hebben vanaf 1982 veel vogelaars op de akker rond de telpost voor het eerst van hun leven een ortolaan gezien. Want sinds er graan wordt verbouwd, pleisteren er tussen eind augustus en half september elk jaar kleine groepjes van deze soort.

Ook andere zeldzaamheden, zoals duinpieper, roodkeelpieper, strandleeuwerik, ijsgors, sneeuwgorst en tot twee keer toe zelfs een roerdomp, zo'n beetje de laatste soort die je op een graanakker bovenop de Heuvelrug verwacht, komen soms voor kortere of langere tijd op de akker naar voedsel zoeken. De kleine zangvogels zitten er nog steeds, zij het niet meer op de akker maar in de omringende struwelen en bosjes, maar de kieviten en scholekster hebben plaatsgemaakt voor boomleeuweriken, boompiepers, kneuen en geelgorzen.

De vogelbevolking van de omringende bossen is in twintig jaar ook behoorlijk veranderd. Zo waren de roofvogels als broedvogel in 1980 weliswaar niet zo schaars meer als zo'n tien jaar daarvoor, maar echt dik gezaaid waren ze toen ook weer niet. In een gebied met een straal van twee kilometer rond de telpost zaten toen 4 paar haviken, 6 paar sperwers en 13 paar buizerds. Nu broeden in datzelfde gebied 7 paar haviken, 11 paar sperwers en 24 paar buizerds. Daarentegen komt er van de boomvalk, in 1980 nog met drie tot vier paar aanwezig, nog maar één paar voor. De toename van de meeste roofvogels heeft gezorgd voor heel wat meer lokaal vliegverkeer en met name in het geval van sperwer en buizerd is het soms lastig uit te maken of je met een trekkende vogel of met een standvogel te maken hebt.

Ook bij andere vogelsoorten die in de bossen rond de telpost leven – de zogeheten *tp-ers* (ter plaatse vogels) – hebben zich veranderingen voorgedaan. Soorten als kleine bonte specht, vuurgoudhaan en appelvink zijn duidelijk in aantal toegenomen. De bonte vliegenvanger – bezig aan een verovering van de bossen van de Heuvelrug – broedt inmiddels elk jaar met enkele paartjes rond de akker, en ook buiten invasiejaren kun je tegenwoordig in de bossen kruisbekken zien (ook als broedvogel). Daarentegen zijn nachtzwaluw, draaihals en houtsnip als broedvogels vrijwel zeker verdwenen en ook de kauwenkolonie ten noordoosten van de telpost en de spreuwenkolonies in twee oude beukenlanen zijn er niet meer.

Tellers onderdak

Dat het weer in de vele uren dat er op Noordhout naar trek is gekeken niet altijd even goed was, zal duidelijk zijn. Onder bijna alle denkbare weersomstandigheden zijn er op de telpost uren gemaakt, tijdens onweer met zware windstoten en bij mist, bij hevige regen of sneeuwval, bij strenge vorst en drukkende hitte. Hoewel een paraplu een nuttig gebruiksartikel is, heeft de telpraktijk uitgewezen dat die niet op extreme weersomstandigheden berekend is. Daarom was het heel prettig dat de heer Groot ons in 1982 een directiekeet ter beschikking stelde. Bij heel koud weer kon je in de keet even opwarmen (er stond een petroleumkacheltje) en bij een striemende regen-, hagel- of sneeuwbuï kon je er even schuilen.

Herman van den Bijtel

Ondanks het nodige oplapwerk en het jaarlijkse onderhoud viel de keet in 1990 zo'n beetje van ellende uit elkaar. Dat was de Stichting Het Utrechts Landschap, de eigenaar van het landgoed, een doorn in het oog. De keet werd vervangen door een fraaie, met pluggen gedekte blokhut voorzien van een wegklapbaar frontpaneel, die zelfs op de nieuwste versie van de topografische kaart 1:25.000 staat aangegeven. Aardig detail: de blokhut is gebouwd van het hout van douglassparren die afkomstig zijn van het landgoed Noordhout.

Hennie van de Vendel

Wie een blik in de blokhut werpt, ziet daar een omvangrijke collectie, redelijk comfortabele kunststof tuinstoelen: heel wat anders dan de gammele klapstoeltjes met stoffen looper uit de begintijd. Die waren na een verblijf van een paar nachten in de keet vaak zo aangevreten door de muizen dat nogal wat teldagen werden opgevrolijkt door de aanblik van een teller die op een geheel onverwacht, maar vaak cruciaal moment met een luide krak door zijn stoel zakte.

De koudste teldag op Noordhout was 8 januari 1985. In de vroege ochtend was de temperatuur boven een vers, vijftien tot twintig centimeter hoog sneeuwdek gedaald tot minus 21 graden Celsius.
De heetste teldag was 17 juli 1983, toen het kwik opliep tot zo'n 33 graden Celsius.

Tellen, tellen en nog eens tellen...

Vogeltrektellen is zonder meer verslavend. De juni- en jultrek van kieviten en kokmeeuwen kunnen de meeste verslaafden nog wel weerstaan, maar als op een mooie zomerse juli-avond hoge ♀-tjes regenwulpen en scholeksters zich in de lucht aftekenen, wordt het voor velen al moeilijk om niet spoorlags naar de telpost te vertrekken. In de tweede helft van augustus, als elke mooie ochtend wordt opge-luisterd met de trillertjes van heggemussen, de smeltende roep van een enkel

overtrekkend groepje gele kwikken en het nasale ge-tsie van een hoog overvliegende boompieper, dan wordt het veel Noordhoutgasten te machtig en trekken ze richting telpost. Wat dat betreft is er eigenlijk weinig verschil tussen vogeltrektellers en trekvogels. Waar zich bij de laatste onder invloed van hormonen voorafgaand aan het eigenlijke trekken een zogeheten "trekonrust" opbouwt, maakt zich van de trektellers bij het voortschrijden van de zomer een "telpostonrust" meester. Wat maakt trekten nu zo aantrekkelijk? Vermoedelijk is dat het verrassingselement en daarmee de spanning: je weet nooit wat de volgende dag, het volgende uur of de volgende minuut zal brengen. Dat wordt nog versterkt doordat de akker omlijst is met bomen, waardoor je vogels soms eigenlijk niet ziet aankomen. Maar er wordt op Noordhout niet alleen geteld omdat we het leuk vinden. Al het getel heeft ook een doel. Toen we in 1980 met de tellingen begonnen, wilden we antwoorden vinden op vragen als "Welke soorten trekken er over het zuidoosten van de provincie Utrecht, wanneer (seizoen, dag) en in welke aantallen?" en "Onder welke weersomstandigheden vindt er trek plaats?" Daarnaast werd er in het najaar van 1982 ook nog onderzoek gedaan naar de betrouwbaarheid van trekregistratie door veldwaarnemers.

De trek op Noordhout heeft eigenlijk altijd wel iets leuks te bieden: mooie trek van één of enkele soorten, een hoog dagtotaal of een dagrecord, een zeldzame of spectaculaire soort. Maar het is natuurlijk niet alle dagen feest. Vooral aan het begin en aan het einde van de telperiode is de trek soms ronduit lamendig. Echter, om de tellingen van jaar tot jaar te kunnen vergelijken, wordt er naar gestreefd om per decade een minimaal aantal uren te tellen, en dat betekent dat er soms ook op slappe dagen doorgeteeld moet worden. De slechtste dag op Noordhout tot dusverre was 17 augustus 1982 toen er in 15,5 uur tellen zegge en schrijve 1 torenvalk, 1 tortelduif, 9 boerenzwaluwen en 13 huiszwaluwen passeerden. In theorie hadden de waarnemers deze dag rustig een tukje kunnen doen.

Heel anders is dat op topdagen. Als je op een dergelijke dag in je eentje op de telpost staat, kom je ogen, oren en handen tekort. Dat was vooral zo in de tijd dat alles nog opgeschreven werd. Op topdagen passeren minstens 10.000 vogels de telpost en soms nog beduidend meer. De beste dag op telpost Noordhout tijdens de reguliere najaarstrekperiode was 24 oktober 1982 toen in ruim 11 uur 32.668 vogels overtrokken. Nog meer vogels werden er geteld tijdens de vorsttrek in de winter van 1984/85. Op 3 januari 1985 passeerden in 6 uur 34.118 vogels de telpost.

Een interessant aspect van tellingen in het algemeen is de ontwikkeling van de aantallen in de loop van een reeks jaren, en hoe langer de reeks des te interessanter. De meeste vogels die je bij trekellingen waarneemt, zijn afkomstig uit een zeer groot gebied. In principe geven de resultaten van de tellingen derhalve inzicht in het wel en wee van soorten tot ver buiten onze landsgrenzen. Dus als een trekvogelsoort in zijn belangrijkste broedgebieden in aantal achteruitgaat, zou je dat moeten terugzien in het aantal doortrekkers. Hoewel je je er natuurlijk wel eerst van moet vergewissen dat het om een achteruitgang van het aantal broedvogels

gaat, en niet om een verandering van het trekgedrag, zoals bij de bonte kraai, biedt dit in theorie de mogelijkheid tot een ruwe monitoring van de aantallen van soorten afkomstig uit gebieden waar vogelaars minder dik gezaaid zijn. Mede vanwege deze (theoretische) mogelijkheid tot monitoring blijft het zinvol om de tellingen op Noordhout ook na twintig jaar nog voort te zetten. Of het zal lukken om een reeks van nog eens twintig jaar neer te zetten, zal mede afhangen van de aanwas van nieuwe tellers. In de afgelopen periode was dat geen enkel probleem en vormde zich als vanzelf telkens een nieuwe vaste kern.

Hennie van de Vendel

Maar ach, filosoferen over doorgaan of ophouden heeft eigenlijk geen zin, want als mooie augustusochtenden opgeluisterd blijven worden met de trillertjes van heggenmussen, de smeltende roep van een enkel overtrekkend groepje gele kwikken en het nasale ge-tsie van hoog overvliegende boompiepers, dan zullen de echte tellers vanzelf blijven komen.

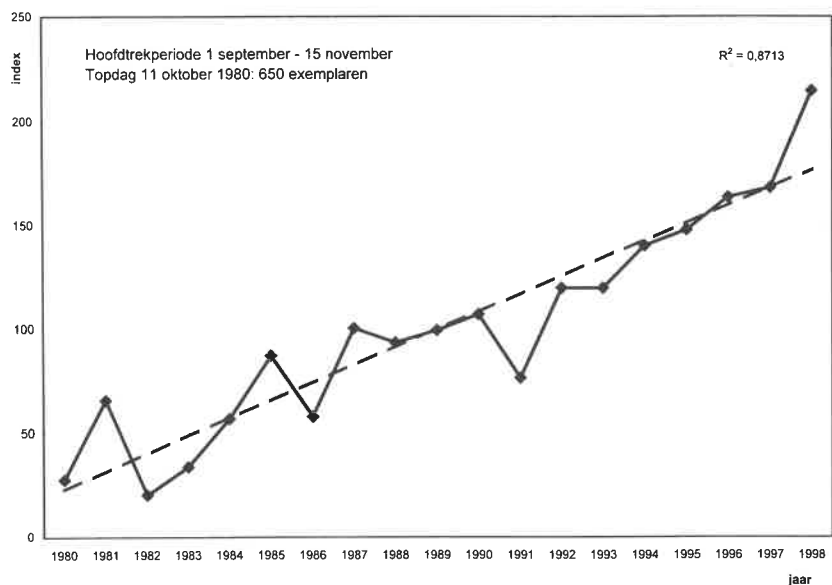
Er zijn op Noordhout tijdens de tellingen veel, heel veel vogels gezien (zie soortenlijst elders in dit nummer). Vanaf het najaar van 1980 zijn er in voor- en najaar tussen de **zeven en acht miljoen** trekvogels in **223 soorten** (zie soortenlijst) geteld. Het aantal van de meeste van deze soorten blijft min of meer gelijk, maar er zijn er ook die duidelijk in aantal achteruit- of vooruitgaan. Hieronder is het aantalverloop van vier soorten weergegeven waarvan het aantal in de loop van negentien jaar trendmatig veranderd is (NB. De cijfers zijn gebaseerd op de maanden september, oktober en november).

In de diagrammen zijn twee lijnen opgenomen: de doorgetrokken lijn verbindt de geïndexeerde seizoenstotalen, de onderbroken lijn de statistisch berekende trend. De seizoenstotalen zijn geïndexeerd om te corrigeren voor het (geringe) verschil in het aantal teluren tussen de afzonderlijke jaren. Verder is in elk diagram de hoofd-trekperiode van de betreffende soort (de periode waarin negentig procent van het aantal langstreckende vogels passeert) aangegeven en de topdag (de dag met het grootste aantal waargenomen exemplaren) in de afgelopen negentien jaar.

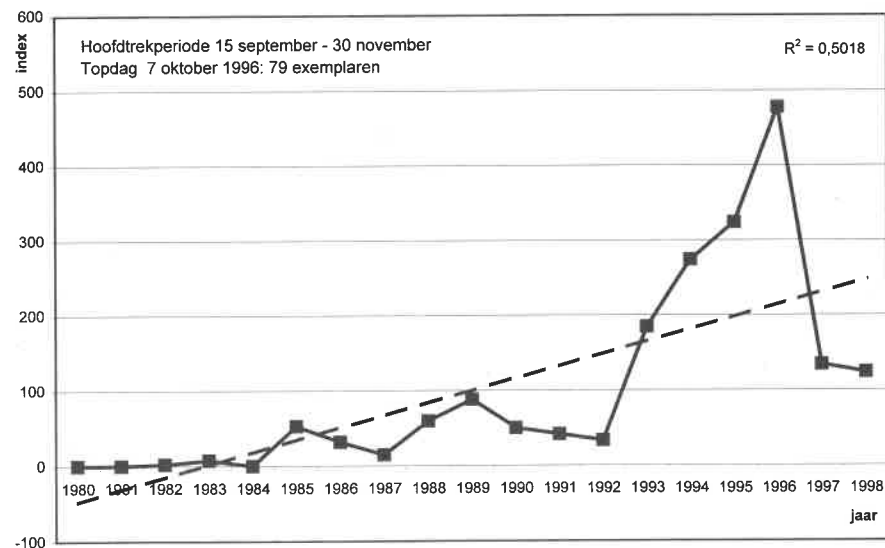
Aalscholver en *appelvink* zijn twee soorten die in de afgelopen negentien jaar duidelijk in aantal vooruit zijn gegaan, *spreeuw* en *bruine kiekendief* zijn daarentegen in aantal achteruitgegaan. Wat opvalt is dat de achteruitgang van de bruine kiek veel sneller gaat dan die van de spreeuw. Er is uiteraard een verklaring voor deze trends, maar dat voert voor dit artikel wat te ver. Duidelijk is in ieder geval dat er met deze soorten wat aan de hand is.

Als u nieuwsgierig bent geworden naar meer cijfers van de trektelpost Noordhout, oefen dan nog even wat geduld. Er wordt op dit moment hard gewerkt aan een publicatie over twintig jaar trektellen (inclusief najaar 1999). Deze zal naar verwachting in het voorjaar van 2000 verschijnen. In deze publicatie worden allerlei kengetallen van de waargenomen soorten opgenomen, zoals dagrecords, seizoenrecords, trekperiodes en waarneemkans.

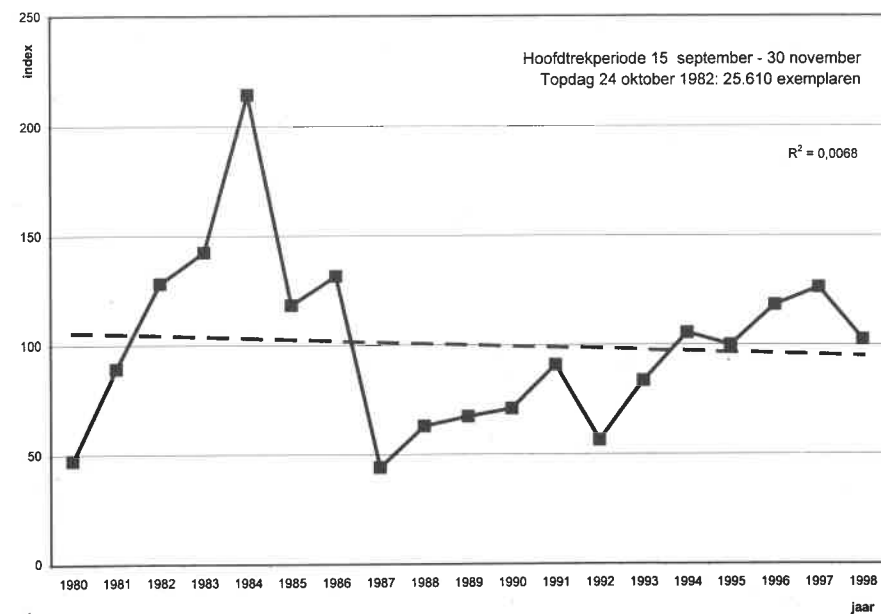
Trend aalscholver 1980-1998

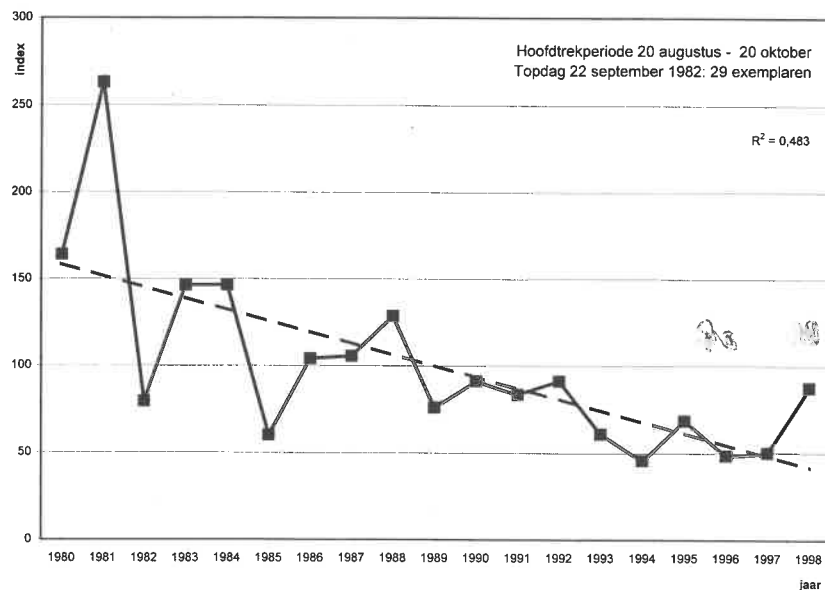
Trend appelvink 1980-1998

Trend spreeuw 1980-1998

Trend bruine kiekendief 1980-1998

RARE FIGUREN

Bert van 't Holt

Cees Dorrestijn is boswachter op Noordhout en heeft de telpost vanaf het prille begin meegemaakt. Hoe kijkt hij aan tegen het trektellen en die vreemde vogelaars? Een goede reden om eens een babbeltje met hem te gaan maken. Wanneer ik Cees bel, is hij onmiddellijk bereid tot een afspraak en stelt voor elkaar op een ochtend te ontmoeten bij de vogelhut.

Op de afgesproken ochtend ploeg ik op mijn fiets door het mulle zand van de bospaden van Noordhout. Waar is die akker nou met de telpost? Jaren geleden bezocht ik het trektellen in de herfst. O ja, daar is een akker! Maar nergens een vogelhut te bekennen en de akker lijkt kleiner dan in m'n herinnering. Verder dan maar weer. Het is al bijna half tien, de afgesproken tijd. Ik trap nog wat harder en begin lichtelijk te zweten. Uiteindelijk doemt de bekende akker op en na enig zoek zelfde de vogelhut. Inmiddels is het acht minuten over half tien en ik zie Cees in geen velden of wegen. Wat vervelend! Hij is natuurlijk weer vertrokken. Onderweg naar huis bel ik nog aan bij een huis vlakbij de ingang van Noordhout. Er begint binnen een hond te blaffen, maar niemand doet open (achteraf blijkt Cees daar niet te wonen).

Thuisgekomen meteen het mobiele telefoonnummer van Cees gebeld: we hadden toch vanmorgen een afspraak? Voordat ik uit kon leggen dat ik te laat was, begint hij zich uitgebreid te verontschuldigen: vergat in z'n agenda te kijken, nam pas om half elf een kijkje op de telpost en belooft bij een nieuwe afspraak koffie en gebak mee te nemen. Een nieuwe afspraak is dus snel gemaakt.

Plaggen op het dak

En zo arriveer ik diezelfde middag voor de tweede maal aan de akkerrand in Noordhout, even later gevolgd door Cees met heerlijk aardbeiengebak en twee kistjes om op te zitten. Het is prachtig weer, een strakblauwe lucht met wat schapenwolken, de zomerrogge staat borsthoog en gierzwaluwen scheren laag over akker en bosrand.

Cees vertelt dat hij op Noordhout is geboren. Zijn vader boerde daar op een gemengd bedrijf met wat veeteelt en akkerbouw. In die tijd was het landgoed eigendom van de bankiersfamilie Van Eeghen. Cees volgde een opleiding voor analist en ging werken voor het RIV (het huidige RIVM). Na het overlijden van zijn ouders verkocht hij de koeien en bleef, naast zijn werk als analist, beheerswerk doen op Noordhout. In juli 1979 verkocht de familie Van Eeghen het landgoed aan Het Utrechts Landschap. Cees bleef parttime beheerswerk doen voor de nieuwe eigenaar en nam na enkele jaren het besluit om fulltime boswachter te worden. Het was financieel niet direct aantrekkelijk, maar hij heeft nooit spijt gehad van die beslis-

Herman van den Bijtel voor de blokhut van de telpost Noordhout - Paul Kluger